

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

PHẠM THỊ NGUYỄN

**NGÔN NGỮ ĐỐI THOẠI CỦA NHÂN VẬT TRONG HAI
TIỂU THUYẾT “BÊN KHÔNG CHÔNG” VÀ “DƯỚI CHÍN
TẦNG TRỜI” CỦA NHÀ VĂN DƯƠNG HƯƠNG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ
Chuyên ngành: Ngôn ngữ học

Hà Nội – 2014

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

PHẠM THỊ NGUYỄN

**NGÔN NGỮ ĐỐI THOẠI CỦA NHÂN VẬT TRONG HAI
TIỂU THUYẾT “BÊN KHÔNG CHỒNG” VÀ “DƯỚI CHÍN
TẦNG TRỜI” CỦA NHÀ VĂN DƯƠNG HƯƠNG**

Luận văn Thạc sĩ chuyên ngành Ngôn ngữ học

Mã số: 60 22 02 40

Người hướng dẫn khoa học: GS - TS HOÀNG TRỌNG PHIÊN

Hà Nội – 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả phân tích, khảo sát nêu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ một công trình nào khác.

Tác giả luận văn

Phạm Thị Nguyên

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới GS .TS Hoàng Trọng Phiến , - người đã trực tiếp hướng dẫn tôi một cách tận tình và tạo những điều kiện tốt nhất có thể để tôi có cơ hội thực hiện và hoàn thành luận văn của mình.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy, cô giáo trong khoa Ngôn ngữ học, phòng Quản lý khoa học và Sau đại học – trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn – Đại học quốc gia Hà Nội đã nhiệt tình hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong suốt thời gian tôi học tập tại trường.

Tôi cũng xin bày tỏ lời cảm ơn đến cơ quan tôi đang công tác, bạn bè, đồng nghiệp, gia đình và người thân đã cùng chia sẻ, động viên, giúp đỡ và tạo mọi điều kiện thuận lợi để tôi hoàn thành được luận văn này.

Hà Nội, tháng 12 năm 2014

**Tác giả luận văn
Phạm Thị Nguyên**

DANH MỤC VIẾT TẮT

1. BKC: Bến Không Chông
2. DCTT: Dưới chín tầng trời
3. BN: Bỏ ngữ
4. VD: Ví dụ
5. D1, D2, D3, Dg: Danh từ ngôi thứ nhất , Danh từ ngôi thứ hai ,
Danh từ ngôi thứ ba, Danh từ gộp.
6. Đ_{cd}: Đại từ chỉ định
7. V: Vị từ
8. V_p: Vị từ phụ
9. V_{ck}: Vị từ cầu khiến
10. V_{nhck}: vị từ ngôn hành cầu khiến
11. V_{tck}: vị từ tình thái cầu khiến
12. T_{tt}: Tiểu từ tình thái
13. Tr.N: Trạng ngữ

DANH MỤC CÁC BẢNG THỐNG KÊ TRONG LUẬN VĂN

STT	Tên bảng	Trang
1	Bảng thống kê số lượng và tỷ lệ các dạng thức cuộc thoại trong hai tiểu thuyết	10
2	Bảng thống kê số lượng nhân vật trong hai tiểu thuyết	21
3	Bảng thống kê số lượng và tỷ lệ các kiểu câu trong các cuộc thoại	27
4	Bảng thống kê số lượng và tỷ lệ các kiểu câu sử dụng hành động nói trực tiếp	27 - 28
5	Bảng thống kê số lượng và tỷ lệ các kiểu câu sử dụng hành động nói gián tiếp	29
6	Bảng thống kê số lượng và tỷ lệ chủ đề các cuộc thoại	71

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	2
4. Phương pháp nghiên cứu.....	Error! Bookmark not defined.
5. Đóng góp của luận văn.....	Error! Bookmark not defined.
6. Bố cục luận văn.....	Error! Bookmark not defined.
PHẦN NỘI DUNG	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 1: NHỮNG KHÁI NIỆM CẦN YẾU LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI	Error! Bookmark not defined.
1.1 Khái niệm hội thoại.....	Error! Bookmark not defined.
1.1.1 Đơn thoại.....	Error! Bookmark not defined.
1.1.2 Song thoại	Error! Bookmark not defined.
1.1.3 Tam thoại	Error! Bookmark not defined.
1.1.4 Đa thoại.....	Error! Bookmark not defined.
1.2 Khái niệm cuộc thoại	Error! Bookmark not defined.
1.2.1 Cấu trúc chung của cuộc thoại.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.2 Các yếu tố cấu tạo	Error! Bookmark not defined.
1.3 Các hành vi giao tiếp trong hội thoại....	Error! Bookmark not defined.
1.3.1 Hành vi ngôn ngữ.....	Error! Bookmark not defined.
1.3.2 Hành vi ngôn ngữ trực tiếp và gián tiếp	16
1.4 Vai trò của ngôn ngữ nhân vật trong tác phẩm văn học	Error!
	Bookmark not defined.
1.4.1 Nhân vật giao tiếp và mối quan hệ liên nhân.....	Error! Bookmark
	not defined.
1.4.2 Vai trò của ngôn ngữ nhân vật trong tác phẩm văn học	Error!
	Bookmark not defined.
1.5 Vài nét về tác giả Dương Hương và hai tiểu thuyết “Bến không chồng” và “ Dưới chín tầng trời”.....	Error! Bookmark not defined.

1.5.1 Vài nét về tác giả..... **Error! Bookmark not defined.**

1.5.2 Tóm tắt tiểu thuyết “Bến không chồng”**Error! Bookmark not defined.**

1.5.3 Tóm tắt tiểu thuyết “Dưới chín tầng trời” ...**Error! Bookmark not defined.**

1.6 Tiểu kết..... **Error! Bookmark not defined.**

CHƯƠNG 2: ĐẶC ĐIỂM NGÔN NGỮ ĐỐI THOẠI CỦA NHÂN VẬT TRONG HAI TIỂU THUYẾT “BẾN KHÔNG CHỒNG” VÀ “DƯỚI CHÍN TẦNG TRỜI” CỦA NHÀ VĂN DƯƠNG HƯỚNG.....**Error! Bookmark not defined.**

2.1 Đặc điểm riêng của lời thoại nhân vật trong từng tiểu thuyết qua một số cuộc thoại điển hình. **Error! Bookmark not defined.**

2.1.1 Đặc điểm lời thoại nhân vật trong tiểu thuyết “Bến không chồng” qua một số cuộc thoại điển hình..... **Error! Bookmark not defined.**

2.1.2 Đặc điểm lời thoại nhân vật trong tiểu thuyết “Dưới chín tầng trời” qua một số cuộc thoại điển hình. **Error! Bookmark not defined.**

2.2. Đặc điểm chung của ngôn ngữ đối thoại góp phần khắc họa tính cách nhân vật trong hai tiểu thuyết..... **Error! Bookmark not defined.**

2.2.1 Lời thoại nhân vật sử dụng nhiều lời chửi tục hoặc lời thô tục. **Error! Bookmark not defined.**

2.2.2 Lời thoại của nhân vật sử dụng quán ngữ66

2.2.3 Nhận xét về phong cách ngôn ngữ nhà văn Dương Hương thể hiện qua ngôn ngữ đối thoại của nhân vật trong hai tác phẩm....**Error! Bookmark not defined.**

2.2.4 Tiểu kết..... **Error! Bookmark not defined.**

CHƯƠNG 3: CHỦ ĐỀ CÁC CUỘC THOẠI TRONG HAI TIỂU THUYẾT “BẾN KHÔNG CHỒNG” VÀ “DƯỚI CHÍN TẦNG TRỜI”.....**Error! Bookmark not defined.**

3.1 Chủ đề gia đình **Error! Bookmark not defined.**

3.2 Chủ đề tình yêu **Error! Bookmark not defined.**

3.3 Chủ đề triết lý nhân sinh	Error! Bookmark not defined.
3.4 Chủ đề công việc.....	Error! Bookmark not defined.
3.5 Tiểu kết.....	Error! Bookmark not defined.
PHẦN KẾT LUẬN	Error! Bookmark not defined.
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	3
PHỤ LỤC	

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài.

“Ngôn ngữ là yếu tố thứ nhất của văn học” (M.Gorki). Văn bản nghệ thuật (truyện ngắn, tiểu thuyết...) vốn là một hình thức tổ chức ngôn ngữ có giá trị đặc biệt trong việc lưu giữ, truyền đạt truyền thống văn hóa, lịch sử, tư tưởng, phong cách ngôn ngữ, phong cách nhà văn ở một thời điểm lịch sử nhất định. Việc nghiên cứu ngôn ngữ trong các văn bản nghệ thuật có nhiều khía cạnh khác nhau: ngôn ngữ người kể chuyện, chủ đề, nhân vật... Trong đó nghiên cứu ngôn ngữ đối thoại có vai trò quan trọng trong việc truyền đạt tư tưởng, cảm xúc, tâm lý nhân vật. Bàn về “*Thi pháp tiểu thuyết*”, M. Bakhtin khẳng định vai trò của đối thoại: “*Đối thoại là bản chất của ý thức, bản chất của cuộc sống con người.....Sống tức là tham gia đối thoại: hỏi, nghe, trả lời, đồng ý...Con người tham gia cuộc đối thoại ấy bằng toàn bộ con người và toàn bộ cuộc đời mình: bằng mắt, môi, tay, tâm hồn, tinh thần, hành vi. Nó trút hết con người nó vào lời nói và tiếng nói của nó gia nhập dần đối thoại của cuộc sống con người, gia nhập cuộc hội thảo thế giới....Bản ngã không chết. Cái chết chỉ là sự ra đi. Con người ra đi khi đã nói lời của mình, nhưng bản thân lời nói ấy còn lại mãi mãi trong cuộc thoại không bao giờ kết thúc*” [2, tr.76]. Trong hầu hết các tác phẩm văn học, đối thoại – giao tiếp giữa các nhân vật là một trong những yếu tố quan trọng cấu thành văn bản. Lý thuyết hội thoại vốn là một trong những vấn đề được quan tâm hàng đầu trong ngôn ngữ học hiện nay. Nghiên cứu ngôn ngữ đối thoại nhân vật trong tác phẩm văn học Việt Nam không phải là một đề tài mới. Đã có nhiều nghiên cứu về ngôn ngữ đối thoại của nhân vật trong tác phẩm của một số tác giả như Nam Cao, Nguyễn Huy Thiệp, Nguyễn Ngọc Tư, Nguyễn Thị Thu Huệ... Về thể loại tiểu thuyết, các tác phẩm của những nhà văn như Ma Văn Kháng, Nguyễn Hồng...cũng đã được nghiên cứu trong các luận văn, luận án tiến sĩ. Bằng việc dựa vào lý thuyết hội thoại, chúng tôi khảo sát ngôn ngữ đối thoại của nhân vật trong

các cuộc thoại ở hai tiểu thuyết “ Bền không chông” và “Dưới chín tầng trời” nhằm góp thêm ngữ liệu vào việc nghiên cứu ngôn ngữ nhân vật văn học và định hình phong cách ngôn ngữ của nhà văn Dương Hương.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1 Mục đích nghiên cứu

Mục đích của chúng tôi khi nghiên cứu đề tài này là tìm hiểu những nét đặc trưng trong ngôn ngữ đối thoại của nhân vật trong hai tiểu thuyết “*Bền không chông*” và “*Dưới chín tầng trời*” của nhà văn Dương Hương. Qua đó chúng tôi rút ra vai trò của ngôn ngữ đối thoại nhân vật trong việc xây dựng tính cách, tâm lý nhân vật.

2.2 Nhiệm vụ nghiên cứu

- Khảo sát các cuộc thoại có trong hai tác phẩm : “Bền không chông” và “Dưới chín tầng trời” và đặc điểm lời thoại của các nhân vật.

- Bước đầu định hình phong cách ngôn ngữ nhà văn Dương Hương.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1 Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận văn chúng tôi là ngôn ngữ đối thoại của nhân vật thể hiện qua các dạng:

- Đối thoại đầy đủ:

+ Song thoại

+ Tam thoại

+ Đa thoại

- Đối thoại không đầy đủ:

+ Đơn thoại

3.2 Phạm vi nghiên cứu

Trong luận văn này , chúng tôi chủ yếu tập trung khảo sát song thoại trong 2 tiểu thuyết “ Bền không chông” và “Dưới chín tầng trời” của nhà văn Dương Hương.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Diệp Quang Ban (2006), *Văn bản và liên kết trong văn bản*, Nxb Giáo dục, H.
2. M. Bkhatin (1991), *Lí luận về thi pháp tiêu thụ ý* (Phạm Vĩnh Cư giới thiệu và dịch), Nxb Hội Nhà văn, H.
3. M. Bakhtin (2003), *Những vấn đề thi pháp Đôxtôiépki* (Trần Đình Sử, Lại Nguyên Ân, Vương Trí Nhàn dịch), Nxb Giáo dục, H.
4. Đỗ Hữu Châu (2003), *Cơ sở ngữ dụng học – tập I*, Nxb Đại học Sư phạm, H.
5. Đỗ Hữu Châu (2007), *Ngôn ngữ học đại cương – tập II*, Nxb Giáo dục, H.
6. Mai Ngọc Chừ, Vũ Đức Nghiệu, Hoàng Trọng Phiến (1997), *Cơ sở ngôn ngữ học và tiếng Việt*, Nxb Giáo dục, H.
7. Lê Thị Cúc (2008), *Khảo sát ngôn ngữ truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Tư trong hai tập truyện ngắn Ngọn đèn không tắt và Cánh đồng bất tận*, Luận văn Thạc sỹ Ngôn ngữ học, Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn, H.
8. Nguyễn Đức Dân (2000), *Ngữ dụng học – tập I*, Nxb Giáo dục, H.
9. Nguyễn Hữu Đạt (2000), *Văn hoá và ngôn ngữ giao tiếp của người Việt*, Nxb Văn hoá thông tin, H.
10. Nguyễn Hữu Đạt (2001), *Phong cách học tiếng Việt hiện đại*, Nxb Đại học Quốc gia, H.
11. Hà Minh Đức (chủ biên) (2002), *Lý luận văn học*, Nxb Giáo dục, H.
12. Nguyễn Thiện Giáp (1999), *Từ vựng tiếng Việt*, Nxb Đại học Quốc gia, H.
13. Nguyễn Thiện Giáp (chủ biên) (2004), *Dụng học Việt ngữ*, Nxb Đại học Quốc gia, H.

14. Đỗ Thị Hiên (2007), *Ngôn ngữ kể chuyện trong truyện ngắn của Nguyễn Khải và Nguyễn Minh Châu*, Luận án Tiến sĩ Ngôn ngữ học, Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, H.
15. Nguyễn Thái Hoà (2003), *Những vấn đề thi pháp của truyện*, Nxb Đại học Quốc gia, H
16. Nguyễn Thái Hoà (2005), *Từ điển tu từ – Phong cách – Thi pháp học*, Nxb Giáo dục, H.
17. Nguyễn Thái Hoà (2006), *Giáo trình phong cách học tiếng Việt*, Nxb Đại học Sư phạm Hà Nội.
18. Đỗ Việt Hùng – Ngân Hoa (2004), *Phân tích phong cách ngôn ngữ trong tác phẩm văn học (Ngôn từ – tác giả – hình tượng)*, Nxb Đại học Sư phạm Hà Nội
19. Đinh Trọng Lạc (1994), *Phong cách học văn bản*, Nxb Giáo dục, H.
20. Đào Thanh Lan (2007), *Nhận diện hành động ngôn từ gián tiếp trên tư liệu lời hỏi – cầu khiến tiếng Việt*, tạp chí ngôn ngữ số 11, H.
21. Đào Thanh Lan (2010), *Ngữ pháp và ngữ nghĩa của lời cầu khiến*, Nxb Khoa học Xã hội, H.
22. Phong Lê (2001), *Một số gương mặt văn chương – học thuật Việt Nam hiện đại*, Nxb Giáo dục, H.
23. Phong Lê (2008), *Dương Hương: từ Bến Không Chờ đến Dưới chín tầng trời*, Nguồn <http://duonghuongqn.vnweblogs.com>
24. Đỗ Thị Kim Liên (1999), *Ngữ nghĩa lời hội thoại*, Nxb Giáo dục, H.
25. Đỗ Thị Kim Liên (2001), *Giáo trình ngữ dụng học*, Nxb Đại học Quốc gia, H.
26. Đặng Lưu (2006), *Ngôn ngữ tác giả trong truyện ngắn Nguyễn Tuân, Luận án Tiến sĩ Ngữ văn*. Đại học Vinh.
27. Hoàng Kim Ngọc (chủ biên), Hoàng Trọng Phiến (2011), *Ngôn ngữ văn chương*, Nxb Đại học Quốc gia, H.

28. Phan Ngọc (2000), *Thử xét văn hoá – văn học bằng ngôn ngữ văn học*, Nxb Thanh niên, H.
29. Hoàng Trọng Phiến (1980), *Ngữ pháp tiếng Việt: Câu*, Nxb Đại học – Trung học chuyên nghiệp, H.
30. Hoàng Phê(chủ biên) (2010), *Từ điển tiếng Việt* Nxb Từ điển Bách khoa, H.
31. Nguyễn Thị Việt Thanh (2001), *Hệ thống liên kết lời nói tiếng Việt* , Nxb Giáo dục, H.
32. Bùi Việt Thắng (2009), *Tiểu thuyết đương đại (Tiểu luận - Phê bình)* Nxb Văn hoá Thông tin, H.
33. Nguyễn Minh Thuyết , Nguyễn Văn Hiệp (1999), *Thành phần câu Tiếng Việt*, Nxb Đại học Quốc gia, H.
34. Nguyễn Thị Phương Thủy (2008), *Nghiên cứu sự tự do hoá ngôn ngữ thơ tiếng Việt hiện đại thế kỷ XX* , Luận án Tiến sĩ Ngôn ngữ học, Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, H.
35. Nguyễn Thị Thu Thủy (2003), *Ngôn ngữ kể chuyện trong truyện ngắn Việt Nam sau năm 1975 (điểm nhìn và ngôn ngữ kể chuyện)*, Luận án Tiến sĩ Ngữ văn, Đại học Sư phạm Hà Nội.
36. Ủy Ban Khoa Học Xã Hội (1994), *Từ điển Tiếng Việt (in lần 3)*, Trung tâm từ điển học, Nxb Giáo dục, H.
37. Nguyễn Như Ý (chủ biên), *Từ điển giải thích thuật ngữ ngôn ngữ học*, Nxb Giáo dục, H.

NGUỒN TƯ LIỆU KHẢO SÁT

38. Dương Hương (2010), *Dưới Chín Tầng Trời*, Nxb Hội nhà văn, H.
39. Dương Hương (2011), *Bến Không Chờ*, Nxb Văn hoá Thông tin, H.